

Linneuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete 15 hp

Två läromedel för den tidiga läsutvecklingen

En jämförande innehållsanalys

Författare: Åsa Hellborg och

Emmelie Ödlund

Handledare: Solveig Hammarbäck

Examinator: Stina Ericsson

Termin: HT15

Ämne: Självständigt arbete 1

Nivå: Avancerad nivå

Kurskod: 4GN01E

Abstract

This study compares two sets of teaching material, *Förstagluttarna* and *Den magiska kulan*, both of which are designed to teach reading in grade 1. The aim is to investigate the potential of the two sets of material to promote the pupils' reading development.

The study uses a content analysis in which categories have been established to assess the readability of the material and its ability to create motivation. The result shows that the readability is the same overall, but there are noticeable differences in the ability of the material to motivate pupils to read.

Nyckelord

Läsning, läsutveckling, läsundervisning, läromedel, innehållsanalys, motivation, textens läsbarhet

English title

Two sets of teaching material for early reading development - A comparative content analysis

Key words

Reading, reading development, teaching reading, teaching material, content analysis, motivation, readability

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
2 Bakgrund och teoretisk utgångspunkt	1
2.1 Läroplanen (Lgr 11).....	1
2.2 Tidigare forskning	2
2.2.1 Läsning.....	2
2.2.2 Läsutveckling	3
2.2.3 Läsundervisning.....	4
2.2.4 Läromedel.....	5
2.3 Teoretisk utgångspunkt	6
3 Material	7
3.1 Material.....	7
3.1.1 Förstagluttarna	7
3.1.2 Den magiska kulan.....	8
4 Analysmetod	8
4.1 Centrala begrepp	9
4.1.1 Textens läsbarhet	9
4.1.2 Motivation	11
4.2 Metod	11
4.2.1 Textens läsbarhet	12
4.2.2 Motivation	14
4.3 Metodkritik	15
5 Resultat	15
5.1 Textens läsbarhet	15
5.1.1 Lix-värde	15
5.1.2 Textens utformning.....	16
5.1.3 Sammanfattning – textens läsbarhet	19
5.2 Motivation.....	20
5.2.1 Skolgång	20
5.2.2 Skolämnen.....	21
5.2.3 Mystik och fantasi	22
5.2.4 Livssituationer	24
5.2.5 Handlingskonsekvenser	25
5.2.6 Sammanfattning – motivation.....	26
6 Diskussion	27
7 Fortsatt forskning	30
Referenser	31
Bilagor	I
Bilaga A Kriterier för ord.....	I
Bilaga B Kriterier för meningar	III
Bilaga C Kriterier för långa ord.....	IV

1 Inledning

I dagens kunskapssamhälle möter vi ständigt olika typer av texter och skriven information (Skolverket, 1994:6). Av en fungerande medborgare förväntas förståelse av det skrivna språket, dess funktion och regler. Därför ställer samhället krav på att alla människor ska lära sig att läsa (Körning, 2003:13f.). En av skolans viktigaste uppgift blir då att tidigt ge alla elever en möjlighet att möta det skrivna språket och utveckla sin läsförmåga. I *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr 11) står att alla elever ska ges "förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften" (Lgr 11:222). Till lärarens hjälp finns en mängd olika läromedel som ska leda eleverna på rätt väg i läsutvecklingen. Läromedlen är utformade på mycket olika sätt, vilket gör lärarens val av läromedel betydelsefullt för elevernas läsutveckling. Den här studien inriktar sig på en jämförelse mellan två aktuella läromedel.

1.1 Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att jämföra två läromedel som är utformade för att främja en elevgrupps läsutveckling i den tidiga läsinläringen. Utifrån syftet ställs följande frågor:

- Vilka likheter och skillnader finns i läromedlens läsbarhet?
- Vilka likheter och skillnader finns i läromedlens förmåga att skapa motivation för läsning?

2 Bakgrund och teoretisk utgångspunkt

I avsnittet presenteras inledningsvis läroplanen, följt av tidigare forskning som ger en vetenskaplig grund till studien. Därefter redogörs för den teoretiska utgångspunkten.

2.1 Läroplanen (Lgr 11)

I *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr 11) ger de olika ämneskursplanerna en beskrivning av vilka kunskaper eleven ska uppnå i varje ämne. I ämnet svenska står att eleven ska inspireras och motiveras att läsa och ges möjlighet att möta olika typer av texter (Lgr 11: 222). Det framgår tydligt att eleven redan i årskurs 1 ska introduceras i den litterära världen (Lgr 11:223). I slutet av årskurs 3 förväntas eleven ha uppnått en så god läsutveckling att han eller hon förmår att läsa "bekanta och elevnära texter med flyt" (Lgr 11:227). Vidare säger läroplanen:

Genom att kommentera och återge några för eleven viktiga delar av innehållet på ett enkelt sätt visar eleven grundläggande läsförståelse. Dessutom kan eleven föra enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna och relatera detta till egna erfarenheter. (Lgr 11: 227)

Undervisningen ska formas efter de här målen och syfta till att varje elev uppnår kunskapskraven för läsning i ämnet svenska (Lgr 11). För att underlätta elevens läsutveckling har läraren en viktig uppgift att förse eleven med texter som är gynnsamma för elevens möjlighet att uppfylla målen i Lgr 11.

2.2 Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare forskning kring elevens tidiga läsutveckling.

2.2.1 Läsning

Många forskare har intresserat sig för läsning och de faktorer som gynnar en effektiv läsinläring, t.ex. Taube (2007), Liberg (2006) och Lundberg (2010). Alla har olika definitioner och tankar om vad det innebär att lära sig läsa. Taube (2007) menar att förmågan att kunna läsa är grunden som möjliggör allt annat lärande. Liberg (2006) menar att lära sig läsa innebär att delta i nya former av språkliga aktiviteter. Lundberg (2010) menar att begreppet läsning är svårt att definiera då det innefattar många olika typer av aktiviteter. Läsning kan vara allt från att läsa på förpackningar och trafikskyltar till läsning av sjökort eller datorprogram (Lundberg, 2010:9). En allmän definition av läsning är att det är en aktivitet där läsaren förmår att läsa, d.v.s. sätta ihop bokstäver till ord och förstå innehållet (Lundberg, 2010:10). Lundberg har i sitt forskningsprojekt Bornholmsmodellen studerat avkodningens betydelse för läsförmågan (Lundberg, 2007). Lundberg (2006:35) menar att läsaren måste vara aktiv för att utveckla en god läsförmåga. När eleverna kommer till skolan har de olika erfarenheter av läsning och har därmed kommit olika långt i sin läsutveckling (Lundberg & Herrlin, 2005:5).

2.2.2 Läsutveckling

Nybörjarläsarens deltagande i läsutvecklande aktiviteter är betydelsefullt för möjligheten att utveckla dennes läsförmågan (NELP, 2008). Elever som presterar undermåligt i läsning i de tidiga skolåren fortsätter att göra det under hela skolgången samt i vuxenlivet (NELP, 2008). Det här visar vikten av individens läsutvecklingsprocess i den tidiga läsinlärningen (NELP, 2008). Lundberg och Herrlin (2005) har utifrån tidigare forskning om läsinlärning framställt ett verktyg för kartläggning av elevers läsutveckling, *God läsutveckling*. Det ses som ett av de mest accepterade verktygen för kartläggning av elevers läsutveckling (Lundberg & Herrlin, 2005). Lundberg och Herrlin (2005:8f.) framhåller att läsutvecklingen formas av fem grundläggande dimensioner: *fonologisk medvetenhet, ordavkodning, flyt i läsningen, läsförståelse* och *läsintresse*.

Fonologisk medvetenhet innebär att förstå den alfabetiska principen, d.v.s. att varje bokstav i ett ord representerar ett språkljud. För att förstå det krävs insikten att ord delas upp i olika fonem. Uppmärksamheten måste riktas från ordets betydelse till vilka ljud det byggs upp av. Den fonologiska medvetenheten är en förutsättning för att förstå hur bokstäver tillsammans kan bilda ord (Lundberg & Herrlin, 2005:11f.).

Ordavkodning innebär att kunna identifiera skrivna ord. Efter att läsaren har förstått den alfabetiska principen krävs mycket träning för att få en automatiserad och felfri avkodning. Ordavkodningen bygger på en utvecklad fonologisk medvetenhet men gynnas också av läsförståelseutvecklingen. När läsaren förstår styckets innebörd är möjligheten att förstå ett besvärligt ord större, eftersom läsaren då har en uppfattning om vad som kommer närmast i handlingen (Lundberg & Herrlin, 2005:12f.).

Flyt i läsningen innebär mer än att kunna läsa ord automatiserat. Det innebär att kunna läsa meningar på ett sammanhängande och fungerade sätt, d.v.s. felfritt, med rätt satsmelodi och lagom hastighet (Lundberg & Herrlin, 2005:14). Flyt i läsningen hänger nära samman med läsförståelse:

Man skulle kunna säga att flytet bildar bron mellan ordavkodningen och läsförståelsen. Den som läser med flyt behöver inte koncentrera sig på att identifiera de skrivna orden, utan kan istället rikta sin uppmärksamhet på textens innebörd, dvs skapa kopplingar mellan

tankar och idéer som uttrycks i texten och mellan det som står i texten och sina egna erfarenheter och kunskaper. (Lundberg & Herrlin, 2005:14)

För att få flyt i läsningen krävs det mycket träning. Textens innehåll har stor betydelse då läsaren behöver vara bekant med orden för att inte behöva koncentrera sig på att identifiera dem (Lundberg & Herrlin, 2005:14).

Läsförståelse innebär att läsaren kan tolka och förstå textens innebörd. Läsning handlar om att läsaren möter en text och förstår den utifrån sina förväntningar och tidigare erfarenheter. För att förstå texten måste läsaren kunna avkoda orden och förstå vad ordsammansättningen betyder. Läsarens tidigare kunskaper och erfarenheter gör det möjligt att tolka mer av texten än det som står, d.v.s. läsa mellan raderna (Lundberg & Herrlin, 2005:15).

Läsintresse är viktigt då läsaren måste känna en vilja och glädje att läsa för att inte tröttna och känna olust. Att läsa kräver koncentration och uppmärksamhet, framför allt i början då läsaren måste lägga ner mycket energi på ordavkodningen. Även att analysera texten och skapa en föreställningsvärld av innehållet kräver energi. Därför är det viktigt att låta eleven upptäcka tjusningen och vinsten med läsning. Den som läser får möjlighet att vidga sin värld genom att få ny kunskap, glädje, avkoppling, spänning och underhållning (Lundberg & Herrlin, 2005:17).

Lundberg och Herrlin (2005:8) beskriver hur de fem dimensionerna samspelar och tillsammans skapar en god läsutveckling. För att eleven ska bli en god läsare krävs att eleven utvecklar samtliga dimensioner. Elever i en och samma klass har kommit olika långt i sin förmåga att behärska de här färdigheterna (Lundberg & Herrlin, 2005:5). Läraren bör därför skapa en läsundervisning som främjar alla elevers läsutveckling utifrån de fem dimensionerna (Lundberg & Herrlin 2005:8). Läsundervisningen måste utformas så att alla elever får möjlighet att utifrån sin egen förutsättning utveckla den egna läsförmågan (Lundberg 2006:7).

2.2.3 Läsundervisning

Läsundervisning i klassrummet innebär ett möte mellan läraren och en elevgrupp där alla har olika erfarenheter av läsning. Zhang, Diamond och Powell (2015) undersöker

läsning genom gruppundervisning och framhåller att läraren därigenom ges möjlighet att undervisa många elever i läskunskap samtidigt. Studien visar att gruppundervisningen ofta innefattar en gemensam bokaktivitet, vilket ses som den främsta faktorn för att främja unga elevers läsutveckling (Zhang, Diamond & Powell, 2015). I sin forskning om Bornholmsmodellen beskriver Lundberg hur viktig undervisningens upplägg är för den tidiga läsinläringen (Lundberg, 2007).

Lundberg och Herrlin (2005:5) beskriver en lärares uppdrag att undervisa elever i den första läsundervisningen som en stor förmån, men också ett stort ansvar och en stimulerande utmaning. Alla elever kommer till skolan med olika erfarenheter av läsning. En del elever kan redan läsa med flyt och säkerhet medan andra endast känner igen ett fåtal bokstäver. Eftersom elevernas förutsättningar ser så olika ut behöver de arbeta med läsning på olika sätt (Lundberg & Herrlin 2005:5). Vidare menar Lundberg (2011:8) att eleven måste möta texter som är anpassade efter den enskilda individens förmåga, men att det också är viktigt att utnyttja den mäktiga kraft som gemenskapen i en klass skapar, då inläring sker i samverkan med andra. Lundberg (2011:8) framhåller att en god läsutveckling i en klass bygger på att konstruera en undervisning som tillgodoser kravet på individualisering och samtidigt drar fördel av vinsten av inläring i gemenskap. Stensson (2006:23f.) betonar att det i en elevgrupp finns en mängd olika läsare som alla har kommit olika långt i sin läsutvecklingsprocess. Eleven som ännu inte kan identifiera bokstäver och få ihop dem till ord befinner sig i samma klassrum som eleven som läser en hel bok utan att behöva anstränga sig för att förstå eller få ihop orden till en helhet (Stensson 2006:23f.). Stensson (2006) poängterar att undervisningen för de här två eleverna skiljer sig åt men ändå ska båda, i en klassrumssituation, ges möjlighet att utvecklas. Som stöd i läsundervisning finns olika läromedel som bidrar till och underlättar en lyckad undervisning.

2.2.4 Läromedel

Zhang, Diamond och Powell framhåller att lärarens kompetens i läsundervisningen kan möjliggöra att en läsebok kan fungera som ett läromedel. I ett sådant fall utgör läseboken ett hjälpmedel i elevens läsutveckling (Zhang, Diamond & Powell 2015). Korsell (2007) för i sin studie kring läromedelsanvändning i skolan en diskussion kring begreppet läromedel. Utifrån studien framhålls att det inte finns någon specifik eller officiell definition, utan läromedel är ett begrepp med flera olika godkända definitioner

Korsell (2007:17). Korsell (2007:26) själv beskriver läromedel som något människan skapat för att underlätta lärandet i undervisningen. I läroplanen 1980 (Lgr 80) beskrivs läromedel som ett hjälpmedel som lärare och elever väljer för att nå framtagna mål. Lundgren (1996:376) presenterar en tredje definition av läromedel där begreppet definieras som ett material för att underlätta den pedagogiska undervisningen. Valet av vilket läromedel som ska användas i undervisningen blir betydelsefullt (Korsell, 2007) då det ska möjliggöra för eleven att nå framtagna mål (Lgr 11).

2.3 Teoretisk utgångspunkt

Vygotskij förespråkar det sociokulturella perspektivet på lärande, vilket innebär att barn lär i sociala sammanhang. Samspel med t.ex. föräldrar, syskon och lärare resulterar i kognitiv utveckling (Hwang & Nilsson 2011:67). I den här studien förespråkas det sociokulturella perspektivet på lärande då läsinlärning är något som sker i gemenskap i form av läsaktiviteter. Lära sig läsa är inget som ett barn kan göra helt på egen hand, utan det sker i vad Vygotskij kallar ett socialt samspel, med stöd från omgivningen. I studien ses det sociala samspelet som en lärandeprocess mellan lärare och elever med stöd av läromedel. Vygotskij framhåller språket som en av de viktigaste faktorerna för barns kognitiva utveckling (Hwang & Nilsson, 2011:67). Språket möjliggör för barnet att utveckla sitt tänkande genom att delta i samtal och samspel med andra människor (Hwang & Nilsson, 2011:67). Språket tillsammans med materiella redskap används för vad som inom det sociokulturella perspektivet kallas för mediering (Säljö, 2010:185). Mediering innebär att människan tar hjälp av verktyg för att förstå och leva i sin omgivning (Säljö, 2010:185). En form av materiella redskap är läromedel som hjälp i läsundervisningen.

I läsundervisningen kan nivåanpassade läromedel användas som ett sätt att erbjuda lärande inom den proximala utvecklingszonen. Enligt Vygotskij innebär den proximala utvecklingszonen att barnet genom att utmanas och få möta kunskaper och krav på en högre nivå än där barnet för tillfället befinner sig ges möjlighet att öka sitt lärande (Hwang & Nilsson, 2011:67). Vygotskij poängterar att den proximala utvecklingszonen handlar om att se vad barnet själv kan och vad barnet kan lära sig med hjälp av någon som kommit längre i utvecklingen (Hwang & Nilsson, 2011:67). Kraven får inte bli för stora, utan utmaningen ska innebära ett samspel som ger barnet redskap att komma ett steg vidare i sin utveckling (Hwang & Nilsson, 2011:257).

3 Material

I följande avsnitt kommer studiens två valda läromedel att presenteras.

3.1 Material

De läromedel som har analyserats är *Förstagluttarna* och *Den magiska kulan* som är två aktuella läromedel i dagens skola. Båda läromedlen tillhör läseboksserier som bygger på nivågruppering i tre svårighetsnivåer (A-boken, B-boken och C-boken). Studien inkluderar de delar av läromedlen som är riktade mot årskurs 1 och fokuserar endast på B-boksversionen. Skälet till att avgränsa studien till årskurs 1 är att det oftast är inför undervisningen i årskurs 1 som läraren måste ta beslut om läromedel. Vårt val att endast inkludera B-böckerna i studien gjordes mot bakgrund av egna observationer och samtal med verksamma lärare som då framhållit att B-boken är den version som flest elever använder i årskurs 1. I avsnittet nedan följer en beskrivning av läseboksseriernas innehåll.

3.1.1 Förstagluttarna

Förstagluttarna är en del i en läseboksserie som är utgiven av bokförlaget Natur & Kultur och läromedelsföretaget Kom och Läs. Läseboksserien riktar sig till grundskolans tidigare år, årskurs 1–3. Böckerna gavs ut med sin första upplaga år 1999 och grundar sig därför på skolans tidigare läroplan (Lpo 94). I senare upplagor har en del omarbetning av text och illustrationer gjorts. *Förstagluttarna* riktar sig enbart till årskurs 1 och är skriven av Moni Nilsson, Birgitta Annell och Gunilla Håkansson. Handlingen kretsar kring huvudkaraktärerna Moa och Mille, två kusiner som precis ska börja i årskurs 1. Läsaren får följa de två kusinerna under deras första läsår i skolan. I böckerna berättas om hur Moa och Mille upplever sitt första skolår, med alltifrån frågor om religion och olika livssituationer till jobbiga matematiklektioner och kärlekstrassel. *Förstagluttarnas* tre svårighetsnivåer (A-boken, B-boken och C-boken) berättar samma handling fast med olika mängd text och bilder. Varje bok består av 32 kapitel och totalt 128 sidor.

Författarna Annell och Håkansson (1999:41) beskriver i sin lärarhandledning att eleven, för att klara av att läsa C-boken, måste ha kommit så långt i sin läsprocess att han eller hon har utvecklat en automatiserad avkodningsfärdighet. B-boken är tänkt för elever

som bemästrar den grundläggande avkodningen och läser med säkerhet och flyt (Annell & Håkansson, 1999:15). De menar att A-boken är utformad för elever som ännu inte har förstått den alfabetiska principen och därför har ett stort behov av bilder som stöd.

3.1.2 Den magiska kulan

Den magiska kulan är en del av en läseboksserie som är utgiven av läromedelsföretaget ABC-klubben och förlaget Natur & Kultur. Serien, som är skriven av författaren Mats Wänblad, är utformad för den tidiga läsinlärningen i årskurs 1–3. Läseboksserien konstruerades efter den nya läroplanen (Lgr 11) och gavs ut år 2011. De tre olika svårighetsnivåerna (A-boken, B-boken och C-boken) presenterar samma handling men med olika mängd text och bilder. Varje bok består av 25 kapitel och 112 sidor. *Den magiska kulan* är den första delen i läseboksserien och riktar sig till årskurs 1. I läromedlet får vi följa de tre huvudkaraktärerna Asta, Bea och Cesar och deras spännande vardag i skolan och på fritiden. Berättelsens fokus ligger på en magisk kula som vännerna får och som leder dem till spännande händelser och svåra situationer.

I lärarhandledningen skriven av Felth Sjölund och Hed Andersson beskrivs att endast ett fåtal elever i årskurs 1 klarar att läsa C-boken då den innehåller mycket text och få bilder. B-boken är utformad för de elever som förstår den alfabetiska principen och läser med flyt (Felth Sjölund & Hed Andersson, 2011:5). Eleverna får på den här nivån utveckla sin ordavkodningsförmåga till läsflyt. Felth Sjölund och Hed Andersson (2011:5) beskriver att A-boken innehåller lite text och riktar sig till nybörjarläsare, d.v.s. de elever som ännu inte förstått den alfabetiska principen utan precis börjat visa intresse för bokstäver och skriven text.

4 Analysmetod

I följande avsnitt redovisas den valda analysmetoden. Inledningsvis redogörs för två centrala begrepp som har betydelse för den tidiga läsinlärningen och som utgör grunden för analysen. Därefter presenteras de kategorier som använts för att analysera de två läromedlen. I kapitlet redovisas också de urval och avgränsningar som har gjorts. Avslutningsvis redogörs för metodkritik.

4.1 Centrala begrepp

I Lgr 11 betonas att eleverna ska få möta och hantera elevnära texter samt genom undervisningen utveckla och bibehålla ett intresse för läsning. Läroplanens innehåll går att koppla till vikten av en texts utformning och förmåga att motivera elever till läsning. I studien har begreppen *textens läsbarhet* och *motivation* valts ut som huvudkategorier för analysen. Huvudkategorierna är valda utifrån de fem dimensionerna i *God läsutveckling* (Lundberg & Herrlin 2005). *Textens läsbarhet* kopplas till fonologisk medvetenhet, ordavkodning och flyt i läsningen, eftersom de tre dimensionerna utgör betydelsefulla aspekter för en texts läsbarhet. *Motivation* kopplas till de två dimensionerna läsförståelse och läsintresse, då de dimensionerna hänger intimt samman med motivation för läsning.

4.1.1 Textens läsbarhet

Textens läsbarhet undersöks utifrån tre aspekter som har betydelse för en texts läsbarhet: lix-värde, händelseförlopp och berättarperspektiv. Björnsson (1968:13) framhåller lix-värdet som en metod att mäta en texts läsbarhet. Han definierar begreppet läsbarhet som summan av en texts språkliga drag som gör den mer eller mindre lättillgänglig för läsaren. Vidare menar Björnsson (1968:17) att begreppet läsbarhet kan bytas ut mot svårighetsgrad, då begreppet innefattar ett avgörande om textens egenskaper gör den lätt eller svår för läsaren att ta till sig. Björnsson (1968) beskriver lix-värdet som resultatet av en läsbarhetsformel som mäter meningslängden och procenten långa ord i en text (Björnsson, 1968:66). Meningslängd innebär det genomsnittliga antalet ord per mening och procenten långa ord visar hur många procent av orden som är längre än sex bokstäver (Björnsson, 1968:66). En texts läsbarhetsindex mäts genom en summering av den genomsnittliga meningslängden och procenten långa ord.

Figur 1 – Lixtolk (Björnsson, 1968:89)

”Lix	Beskrivning
20	Mycket lätt
30	Lätt
40	Medelmåttig
50	Svår
60	Mycket svår”

Textens läsbarhetsindex kan tolkas utifrån Björnssons (1968:89) lixtolk.

Björnsson (1968:89) menar att lix-värdet ger ett mått på textens svårighetsgrad. Ett lägre lix-värde innebär en enklare text genom att texten innehåller färre långa meningar och färre långa ord. Björnsson framhåller att lässituationen är ett samspel mellan texten och läsaren. Det är därför viktigt att textens utformning och svårighetsgrad är anpassad efter läsarens intresse, läsförmåga och utbildning (Björnsson, 1968).

När det gäller möjligheterna att ta till sig en text är också händelseförloppet och berättarperspektivet viktiga aspekter. Nikolajeva (1998:35) diskuterar hur en berättelse behöver en början, mitt och slut för att bygga upp ett händelseförlopp. Hon poängterar att det inte är själva händelserna som är centrala för händelseförloppet utan hur de sätts samman. Händelseförloppet kan sättas samman på olika sätt men det måste alltid finnas en viss kausalitet, vilket innebär att en orsak leder till en verkan (Nikolajeva, 1998:35). Det innebär att en händelse gör en annan händelse möjlig, t.ex. att en karaktär flyttar till en ny plats vilket gör att den lär känna nya karaktärer. Ett annat exempel på kausalitet som påverkar händelseförloppet är att en karaktär hamnar i en konflikt som leder till någon form av straff (Nikolajeva, 1998:35).

Genom att använda olika anföringstekniker kan författaren skapa olika berättarperspektiv i en handling. Därmed menas att berättaren i handlingen kan inta olika roller och på så vis berätta händelserna utifrån olika perspektiv (Ekvall, 2015:15). Det kan t.ex. vara genom ett jag-berättande ”jag såg mannen långt där borta” eller genom ett tredjepersonsberättande dvs. berättelsen är skriven utifrån ett han- eller honperspektiv: ”han såg mannen långt där borta” (Nikolajeva 1998:103). Nikolajeva (1998:117) diskuterar även begreppet fokalisering. Fokalisering, som också är en

benämning för synvinkelhantering, är en metod för att undersöka berättarperspektivet i en text (Nikolajeva, 1998:117). En berättelse kan koncentrera sig på olika karaktärer men den karaktären som fokus ligger på kallas för fokalisator (Nikolajeva, 1998:117). Ett exempel är berättelsen om Pippi Långstrump, där det är Pippi som utgör berättelsens fokalisator. Textens läsbarhet, som kan bedömas i form av lix-värde och textens utformning, är alltså en betydelsefull faktor för att eleven ska kunna möta och hantera elevnära texter (Lgr 11) anpassade till elevens läsutvecklingsnivå.

4.1.2 Motivation

Läsintresse innebär att eleven känner en vilja och glädje, d.v.s. en motivation att läsa. Motivationen utgör en av de viktigaste faktorerna för att bli en god läsare (Lundberg & Herrlin, 2005:17). Reichenberg och Lundberg (2009:7) betonar att innehållet i en text måste vara engagerande och intressant för att texten ska upplevas som lockande för eleven. På liknande sätt framhåller Fylking (2003:33) att en bok som lyckas väcka nyfikenhet och lust att läsa skapar den största motivationen för fortsatt läsning. Lundberg (2011:9) menar också att det är viktigt att eleven från början får möta texter som inrymmer spänning, glädje och mening. Förutom att eleven måste ha ett läsintresse, vilket innebär att känna engagemang och glädje för läsning, är det av stor vikt att eleven kan förstå textens innehåll, d.v.s. utveckla en läsförståelse. Det innebär att eleven tolkar texten och förstår dess mening (Lundberg & Herrlin, 2005:15). Förståelse av en text, menar Lundberg och Herrlin (2005:15), bygger på att eleven kan koppla det han eller hon läser till sina egna erfarenheter och förväntningar, d.v.s. kan relatera till innehållet. Stensson (2006:19) framhåller att vissa läsare kan ha svårt att knyta texter till egna erfarenheter eller upplevelser, och en följd blir då att läsaren inte lyckas ta till sig bokens innehåll. Textens innehåll och relateringsbarhet utgör alltså viktiga faktorer för dess möjlighet att skapa motivation för läsning.

4.2 Metod

I studien används en innehållsanalys för att undersöka de två läromedlen, vilket innebär att analysen fokuserar på innehållet i texterna (Wibeck, 2011:21). Watt Boolsen (2007:93) menar att en innehållsanalys används på ett effektivt sätt genom ”att mer specifikt bestämma innehållet på ett systematiskt sätt utifrån på förhand fastställda kategorier” (2007:93). Kategorierna tas fram efter den framtagna frågeställningen (Watt Boolsen, 2007:93). I den här studien har analysen gjorts med hjälp av två

huvudkategorier: *textens läsbarhet* och *motivation*. Huvudkategorierna valdes utifrån God läsutveckling (Lundberg & Herrlin, 2005), då de utgör det centrala innehållet i dimensionerna. Vikten av fonologisk medvetenhet, ordavkodning och flyt i läsningen representeras i huvudkategorin *textens läsbarhet*. Vikten av läsförståelse och läsintresse representeras i huvudkategorin *motivation*. För att jämföra likheter och skillnader i texternas läsbarhet och i innehållets förmåga att skapa motivation har huvudkategorierna delats upp i olika underkategorier:

Textens läsbarhet

- Lix-värde
 - antal ord
 - antal meningar
 - antalet långa ord
- Textens utformning
 - händelseförlopp
 - berättarperspektiv

Motivation

- innehåll
- relateringsbarhet

Underkategorierna har analyserats och likheter och skillnader presenteras i resultatdelen. Nedan följer en utförligare presentation av underkategorierna i respektive huvudkategori.

4.2.1 Textens läsbarhet

Lix-värde

Björnsson (1968:66) beskriver att en texts läsbarhetsindex mäts på följande sätt:

- ”1. Räkna ut alla orden i texten (a), alla meningar i texten (b) och de långa orden (c).
2. Dela (a) med (b). Det ger meningslängden (ml).
3. Dela (c) med (a) och multiplicera med 100. Det ger procenttalet långa ord (lo).
4. Lägg ihop ml och lo. Den till heltal avrundade summan är lix” (Björnsson, 1968:66).

Mätningen resulterar i ett lix-värde som kan tolkas utifrån Björnssons (1968) lixtolk (se figur 1, sid 9). Analysen utgår från fastlagda kriterier för vad som definieras som ord (se bilaga A), meningar (se bilaga B) och långa ord (se bilaga C) i de båda läromedlen.

Textens utformning

I analysen undersöks textens utformning i de två läromedlen. Aspekter på vad som har betydelse för textens utformning utgår från Nikolajevas (1998) och Ekvalls (2015) begrepp händelseförlopp och berättarperspektiv.

Händelseförlopp

I studien analyseras

- om det finns ett tydligt händelseförlopp med början, mitt och slut
- hur kapitlen är sammanfogade.

I handlingens början analyseras om det ges tydliga beskrivningar av det kommande innehållet och om läsaren tidigt får möta berättelsens huvudkaraktärer. I handlingens mitt analyseras om det finns vändpunkter som ger berättelsen en fortsatt handling. I berättelsens slut analyseras om händelserna är uppklarade eller om det fortfarande finns obesvarade frågor. För att undersöka om kapitlen är sammanfogade analyseras om berättelserna har kausalitet och om kapitlens handling bygger på varandra eller utgörs av fristående delar.

Berättarperspektiv

I studien analyseras

- vilken synvinkel författaren valt att berätta händelserna från
- vilken karaktär som är fokalisator i berättelserna.

För att undersöka vilken synvinkel författaren valt att berätta händelserna från analyseras om handlingen berättas som jag-berättande eller tredje-person-berättande. För att undersöka vilken karaktär som utgör fokalisator i berättelsen analyseras från vilken karaktärs perspektiv händelserna beskrivs.

4.2.2 Motivation

Innehåll

I avsnittet innehåll analyseras läromedlen med *innehållet* i fokus. Kriterier för vad som räknas till innehåll konstruerades och användes för analysen.

Kriterier för innehåll:

- Innehållet som valdes ut är betydelsefullt för bokens handling.
- Innehållet som valdes ut är elevnära händelser i elevers vardag.

Utifrån de två ovanstående kriterierna konstruerades fem utgångspunkter för att avgränsa innehållet:

- Skolgång – delar av innehållet som innefattar huvudkaraktärernas skolgång
- Skolämnen – delar av innehållet som innefattar lektioner och undervisning
- Mystik och fantasi – delar av innehållet som innefattar mystik och fantasi i handlingen
- Livssituationer – delar av innehållet som innefattar karaktärernas liv, kultur och familj
- Handlingskonsekvenser – delar av innehållet som innefattar handlingar som ger konsekvenser.

De fem utgångspunkterna valdes då de är vanliga situationer och upplevelser i elevers skolvardag, vilket gör texterna elevnära (Lgr 11). Utgångspunkterna ger möjlighet att synliggöra betydelsefulla likheter och skillnader i innehållets möjligheter att skapa motivation.

Relateringsbarhet

I avsnittet relateringsbarhet analyseras läromedlen med *elevgruppen* i fokus. Kriterier för vad som räknas som relateringsbart konstruerades och användes för analysen.

Kriterier för relateringsbarhet:

- Innehållet som valdes ut är en central del av bokens handling.
- Innehållet som valdes ut är, utifrån ett elevperspektiv, relateringsbart genom elevernas tidigare erfarenheter och upplevelser.

I analysen av relateringsbarhet används samma utgångspunkter som i analysen för innehåll: skolgång, skolämnen, mystik och fantasi, livssituationer och handlingskonsekvenser.

4.3 Metodkritik

Vi är medvetna om att de valda kategorierna har påverkat vårt resultat. De har begränsat vår analys då vi endast belyst likheter och skillnader i de två läromedlen utifrån två huvudkategorier. Vi hade troligen fått ett vidare resultat om vi tagit in flera kategorier men av tidsskäl var vi tvungna att göra ett urval. Som ovan beskrivits valdes huvudkategorierna, *motivation* och *textens läsbarhet*, utifrån att de i tidigare forskning betonats som centrala begrepp i den tidiga läsinlärningen. Underkategorierna valdes utifrån *God läsutvecklings* fem dimensioner: läsintresse, läsförståelse, fonologisk medvetenhet, ordavkodning och flyt i läsningen (Lundberg & Herrlin, 2005). Kritik kan riktas mot vår valda metod att analysera utifrån kategorier. Valet gjordes på grund av att det ger en tydlig och likvärdig framställning av läromedlens innehåll. På så vis görs resultatet reliabelt, d.v.s. samma aspekter analyseras i båda läseböckerna. En befogad kritik är att bilderna kunde ha inkluderats i analysen. Beslutet att exkludera bilder i studien grundar sig i att *God läsutveckling* (Lundberg & Herrlin 2005) enbart fokuserar på betydelsen av texters utformning och innehåll medan bilder inte tas upp till diskussion.

5 Resultat

I avsnittet presenteras resultatet utifrån frågeställningarna:

- Vilka likheter och skillnader finns i läromedlens läsbarhet?
- Vilka likheter och skillnader finns i läromedlens förmåga att skapa motivation för läsning?

Inledningsvis presenteras resultatet för huvudkategorin textens läsbarhet, följt av resultatet för huvudkategorin motivation.

5.1 Textens läsbarhet

Nedan presenteras resultaten av de två läromedlens läsbarhet utifrån likheter och skillnader i de två underkategorierna: lix-värde och textens utformning. Avslutningsvis presenteras en sammanfattning av resultatet för texternas läsbarhet.

5.1.1 Lix-värde

Likheter

	Förstagluttarna	Den magiska kulan
--	------------------------	--------------------------

Meningslängd	6,64	6,50
Procenttalet långa ord	11,05	11,60
Lix-värde	18	18

För att räkna ut lix-värdet adderas meningslängden med procenttalet långa ord. Båda resultaten ger vid avrundning till närmaste heltal samma resultat. Resultatet visar att de två läromedlen har samma lix-värde, 18, och hamnar därför enligt Björnssons (1968:89) lixtolk på läsbarhetsnivån ”Mycket lätt” (se figur 1, sid 9).

Ord, meningar och långa ord

Skillnader

	Förstagluttarna 128 sidor	Den magiska kulan 112 sidor
Antal ord	6 796	4 911
Antal meningar	1 023	755
Antal långa ord	751	570

Vid analysen räknades antalet ord, meningar och långa ord i de två läromedlen. Skillnaderna visar att *Förstagluttarna* innehåller 1 885 fler ord, 268 fler meningar och 181 fler långa ord än *Den magiska kulan*. Resultatet visar att *Förstagluttarna* innehåller en större mängd text och därmed ger förutsättningar för mer läsning.

5.1.2 Textens utformning

För att undersöka textens utformning granskades händelseförlopp och berättarperspektiv.

Händelseförlopp

I studien analyserades

- om det finns ett tydligt händelseförlopp med början, mitt och slut
- hur kapitlen är sammanfogade.

Likheter

Förstagluttarna och Den magiska kulan
--

Båda läromedlen har en tydlig början där läsaren får möta en huvudkaraktär som är nervös för att gå till skolan följande dag.

Skillnader

Förstagluttarna	Den magiska kulan
<i>Förstagluttarna</i> innehåller inte en tydlig mitt i händelseförloppet då varje kapitel är fristående och inte byggs upp av en sammanhängande handling. Det gör att handlingen inte innehåller några vändpunkter som leder till en fortsatt handling.	<i>Den magiska kulan</i> innefattar en tydlig mitt i händelseförloppet där det sker vändpunkter som leder till en stegrande spänning.
Slutet i <i>Förstagluttarna</i> är tydligt då berättelsen avslutas med en skolavslutning och att Moa och Mille får sommarlov. Samtliga situationer i handlingen har fått ett avslut.	Slutet i <i>Den magiska kulan</i> är otydligt då berättelsen lika gärna skulle kunna fortsätta med en ny händelse på nästa sida. Flera händelser i handlingen är ouppklarade och ger läsaren tolkningsmöjligheter.
Handlingen utgår från Moa och Mille men kapitlen i boken är överlag fristående. Det är Moas och Milles läsår som för handlingen framåt.	Handlingen utgår från den magiska kulan, kapitlen i boken bygger på varandra. Det är den magiska kulan och situationerna kring den som för handlingen framåt.
Varje kapitel i <i>Förstagluttarna</i> innehåller en sammanfattande inledning av det kommande kapitlet. Här beskrivs de väsentliga delarna av innehållet.	<i>Den magiska kulan</i> har ett inledande avsnitt i boken där handling och karaktärer presenteras. Det finns också en karta över staden där berättelsen utspelar sig.
I <i>Förstagluttarna</i> hänger få händelser samman vilket ger berättelsen en svag kausalitet.	I <i>Den magiska kulan</i> bygger de flesta händelser på varandra vilket ger berättelsen en stark kausalitet.

I båda läromedlen finns en tydlig början, men de skiljer sig åt vad gäller handlingens mitt och slut. En betydelsefull skillnad mellan läromedlen är hur kapitlen hänger samman. I *Förstagluttarna* är kapitlen överlag mer fristående medan de i *Den magiska*

kulan bygger på varandra. *Den magiska kulans* mer sammanhängande kapitel ger berättelsen en starkare kausalitet, d.v.s. händelseförloppet tydliggörs genom samband mellan orsaker och verkan. Den här skillnaden kan ha betydelse för texternas läsbarhet, då elever upplever det mer eller mindre enkelt att följa en sammanhängande handling genom en hel bok. En ytterligare skillnad är att det i *Förstagluttarna* ges en kortfattad sammanfattning av handlingen i varje kapitel medan det i *Den magiska kulan* finns en större sammanfattning av hela bokens handling i ett inledande avsnitt.

Berättarperspektiv

I studien analyserades

- vilken synvinkel författaren valt att berätta händelserna från
- vilken karaktär som är fokalisator i berättelserna.

Likheter

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Handlingen framställs främst som ett tredje-persons-berättande, där handlingen och karaktärernas känslor berättas utifrån ett han-/hon-perspektiv.
I de två läromedlen finns flera huvudkaraktärer. I <i>Förstagluttarna</i> är det Moa och Mille, i <i>Den magiska kulan</i> är det Asta, Bea och Cesar.

Skillnader

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Författaren beskriver handlingen jämnt fördelat mellan Moas och Milles perspektiv. I en del kapitel är det Moa som är berättelsens fokalisator, och i andra är det Mille. I vissa kapitel är båda karaktärerna fokalisatorer.	Författaren beskriver handlingen främst från Astas perspektiv vilket gör henne till den främsta fokalisatorn. Beas och Cesars perspektiv berättas också men fokus ligger på Astas upplevelser och känslor.

I de båda läromedlen är berättelserna uppbyggda på samma sätt med handlingen berättad ur ett tredje-persons-perspektiv. Det kan vara en fördel i den tidiga läsinläringen att handlingen inte hoppar mellan olika berättarperspektiv, eftersom eleverna då lättare förstår handlingen. Skillnaden mellan läromedlen är att handlingen i *Förstagluttarna* fördelas jämnt mellan Moa och Mille vilket gör att berättelsen har två

tydliga fokalisatorer. I *Den magiska kulan* finns det tre huvudkaraktärer där Asta är den som ges mest utrymme och är den främsta fokalisatorn. Det här kan vara en aspekt som för vissa elever har betydelse för texternas läsbarhet.

5.1.3 Sammanfattning – textens läsbarhet

De två läromedlen har samma lix-värde, d.v.s. samma läsbarhetsvärde. Det innebär att de har samma svårighetsgrad och därmed är lika tillgängliga för läsaren. I relation till studiens syfte att synliggöra likheter och presentera skillnader för att visa läromedlens förmåga att främja en elevgrupps läsutveckling är läsbarheten därför ingen avgörande faktor. Dock uppmärksammades betydelsefulla skillnader i analysen vad gäller antalet ord, meningar och långa ord. *Förstagluttarna* innehåller en större mängd text, vilket ger läsaren möjlighet att läsa fler ord, meningar och långa ord i det läromedlet. Möjligtvis kan det innebära att *Förstagluttarna* ger eleven möjlighet till mer läsövning. Dock behöver inte läsutvecklingen alltid gynnas av en längre text, då en del elever snarare behöver en mindre textmängd för att orka engagera sig i läsningen.

Vid analysen framkom likheter i texternas utformning vad gäller händelseförlopp och berättarperspektiv. Båda texterna har en tydlig början där läsaren får möta huvudkaraktärerna, vilket redan från början klargör berättelsernas fokalisatorer. Båda berättelserna presenteras ur samma berättarperspektiv vilket gör texterna enkla och tydliga, d.v.s. lättillgängliga för läsaren. Analysen resulterade också i att skillnader uppmärksammades i texternas läsbarhet. *Förstagluttarna* ger läsaren hjälp genom att varje kapitel inleds med en kort sammanfattning. Berättelsen har två tydliga fokalisatorer som handlingen kretsar kring. Händelseförloppet byggs upp av en tydlig början och ett tydligt slut, dock gör de osammanhängande kapitlen att det inte finns någon tydlig mitt i berättelsen. Kapitlen är relativt fristående vilket ger berättelsen en svagare kausalitet. Det osammanhängande händelseförloppet kan vara till fördel för de elever som missar undervisningstillfällena eller tar längre tid på sig i läsningen, då det är möjligt för eleven att missa ett kapitel eller några sidor och ändå förstå handlingen. Dock kan kapitlens fristående från varandra göra att berättelsens sammanhang kan bli lidande. Omvänt är kapitlen i *Den magiska kulan* mer sammanhängande och har en starkare kausalitet. Elever som av någon anledning inte deltar i läsundervisningen en kort period kan således ha svårt att hänga med i handlingen, då förståelsen för händelseförloppet kräver att läsaren inte missar någon del av berättelsen. De

sammanhängande kapitlen ger berättelsen en tydlig början och en tydlig mitt, dock resulterar de ouppklarade händelserna i ett otydligt slut. Berättelsen innehåller tre huvudkaraktärer men endast *en* tydlig fokalisator. Resultatet visar att läromedlen liknar varandra vad gäller lix-värde och berättarperspektiv men visar större skillnader i händelseförlopp och i kapitlens sammanhang.

5.2 Motivation

Analysen av texternas möjlighet att skapa motivation för läsaren presenteras utifrån de två valda underkategorierna: innehåll och relateringsbarhet. Resultatet presenteras separat utifrån de valda utgångspunkterna: skolgång, skolämne, mystik och fantasi, livssituationer och handlingskonsekvenser. Slutligen ges en sammanfattning av det fullständiga resultatet av läromedlens möjligheter att skapa motivation.

5.2.1 Skolgång

Utifrån utgångspunkten skolgång presenteras delar av innehållet som innefattar huvudkaraktärernas skolgång.

Likheter

Innehåll

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Huvudkaraktärerna går i årskurs 1.
De ska få en ny lärare.
Moa i <i>Förstagluttarna</i> och Asta i <i>Den magiska kulan</i> känner sig oroliga för att gå till skolan nästa dag.
Huvudkaraktärerna blir glada för att de tycker att deras nya lärare är mycket snäll.

Relateringsbarhet

Alla elever kan relatera till att gå i årskurs 1 och att få en ny lärare.

Skillnader

Innehåll

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Moa är orolig för att hon känner sig liten och inte som en riktig skolflicka.	Asta är orolig för att hennes storebror har sagt att läraren är ett elakt monster.

Läsaren får följa Moa och Mille under ett läsår, handlingen tar sin början precis vid skolstarten efter sommarlovet och följer sedan skolåret till nästa sommarlov.	Läsaren möter Asta, Bea och Cesar under höstterminen i årskurs 1 och får följa dem under en kort tid av läsåret.
---	--

Betydelsefulla skillnader i innehållet som är relevanta för valet av läromedel är de olika anledningarna till karaktärernas oro och att de två berättelserna utspelar sig under olika lång tid. Skillnaderna i innehållet ger olika utgångspunkter för klassens diskussioner och samtal, vilket kan vara olika motiverande för eleverna.

Relateringsbarhet

Karaktärernas oro har olika anledningar. Beroende på elevernas tidigare erfarenheter är det möjligen enklare att relatera till den ena handlingen än till den andra. De olika handlingarnas längd resulterar också i en skillnad i möjlighet för eleverna att relatera till böckerna.

5.2.2 Skolämnen

Utifrån utgångspunkten skolämnen presenteras delar av innehållet som innefattar lektioner och undervisning.

Likheter

Innehåll

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Delar av handlingen utspelar sig under lektionstillfällena.

Relateringsbarhet

Eftersom alla elever går i skolan och har lektioner blir de här delarna av handlingarna verklighetsanpassade och relateringsbara för eleverna.

Skillnader

Innehåll

Förstagluttarna	Den magiska kulan
I handlingen ges en tydlig inblick i när Moa och Mille ska lära sig läsa och när de ska lära sig räkna.	I handlingen skrivs inte de specifika skolämnena fram. Det framgår att eleverna sjunger sånger och är på ett studiebesök.

Moa får gå hos specialpedagogen.	Den enda läraren som eleverna undervisas av är klassföreståndaren Olle.
När Moa inte hinner räkna färdigt i skolan nämns det att hon får ta hem och räkna hemma.	Asta får läxor av Olle som det noggrant beskrivs hur hon arbetar med hemma.

Beskrivningarna av lektionstillfällena skiljer sig åt. I *Förstagluttarna* beskrivs de specifika skolämnena betydligt mer utförligt, medan läsaren av *Den magiska kulan* utifrån handlingen kan gissa att det t.ex. är skolämnet musik som huvudkaraktärerna ägnar sig åt. Innehållsmässigt är också diskussioner om specialpedagogik en betydelsefull skillnad att notera. De mer detaljerade och mer utförliga beskrivningarna av skolämnena i *Förstagluttarna* kan vara en möjlig faktor för en ökad motivation för eleverna. Innehållet i *Den magiska kulan* berör dock skolarbetet hemma på ett mer utförligt sätt och kan ur den synvinkeln vara mer motiverande för eleverna.

Relateringsbarhet

Förstagluttarna ger en mycket tydlig och utförlig beskrivning av skolämnena matematik och svenska. Läsaren får en tydlig inblick i att det kan vara svårt att lära sig läsa och räkna. I *Den magiska kulan* beskrivs varken specifika skolämnena eller inlärningsmetoder. Beroende på elevens egna erfarenheter och upplevelser av skolämnena och inlärningsprocesser kan berättelserna vara olika relateringsbara. För de elever som har erfarenheter av specialpedagogik kan händelser i *Förstagluttarna* vara relateringsbara. För de elever som inte har några erfarenheter av specialpedagogik kan *Den magiska kulans* innehåll vara mer relateringsbart. I båda berättelserna inkluderas läxläsning, dock med stor skillnad i omfattning. Beroende på elevens erfarenheter av läxor blir de olika handlingarna mer eller mindre relateringsbara.

5.2.3 Mystik och fantasi

Utifrån utgångspunkten mystik och fantasi presenteras delar av innehållet som innefattar mystik och fantasi i handlingen.

Likheter

Innehåll

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Moa tror att hennes klänning är magisk. Asta, Bea och Cesar tror att deras kula är

magisk.
När Moa har på sig sin klänning får hon bättre självförtroende. När de tre vännerna har kulan får de bättre självförtroende.
Moas fröken använder sig av magi och en trollformel. Den gamla damen i <i>Den magiska kulan</i> använder sig av magi och en trollformel.

Relateringsbarhet

Elevernas erfarenheter av magi (från t.ex. film, böcker och tv-serier) ger dem möjlighet att relatera till innehållet. Tidigare erfarenheter kan påverka deras förväntningar och föreställningar om böckernas innehåll. De båda magiska föremålen ger karaktärerna i berättelserna ökat självförtroende. Elever som någon gång blivit stärkta och känt sig tryggare med hjälp av ett föremål kan relatera till de här delarna i innehållet.

Skillnader

Innehåll

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Den magiska klänningen är en mindre del av handlingen och nämns i vissa kapitel.	Hela handlingen bygger på och kretsar kring den magiska kulan och de magiska händelser som den leder till.
Klänningen är det enda i handlingen som handlar om magi.	Det finns fler saker än den magiska kulan som är mystiska i handlingen. Det finns ett mystiskt ödehus, en mystisk spegel och en mystisk gammal dam.
Fröken Anna trollar bort magin och sedan återkommer den inte i handlingen.	När boken är slut är det fortfarande mycket som är mystiskt. Läsaren får själv fantisera om vad som hände med kulan, ödehuset, spegeln och damen. Det är upp till läsaren att avgöra om det var fantasi eller magi.

En viktig skillnad i innehållet som kan ha betydelse för elevernas motivation är det utrymme som området mystik och fantasi ges i de båda läromedlen. Lundberg (2011:9) framhåller spänning och glädje som viktigt i mötet med texter. Hela handlingen i *Den*

magiska kulan bygger på magi och mystiska händelser, vilket kan vara motiverande för eleverna.

Relateringsbarhet

Skillnaden i utrymme som magi och fantasi ges i handlingen kan påverka elevernas upplevelser av och förväntningar på bokens innehåll.

5.2.4 Livssituationer

Utifrån utgångspunkten livssituationer presenteras delar av innehållet som innefattar karaktärernas liv, kultur och familj.

Likheter

Innehåll

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Huvudkaraktärerna i de båda läromedlen har klasskamrater.
Moas föräldrar nämns i handlingen. Aastas föräldrar nämns i handlingen.
Milles bror ges utrymme i handlingen. Aastas bror ges utrymme i handlingen.

Relateringsbarhet

En likhet i böckerna är att huvudkaraktärerna omges av klasskamrater, föräldrar och syskon. Beroende på elevernas förutsättningar blir handlingarna anpassade till elevernas verklighet i olika grad.

Skillnader

Innehåll

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Moa och Milles klasskamraters karaktärer och livssituationer beskrivs utförligt. I handlingen beskrivs att Dannes pappa sitter i fängelse, att Marjam bär sjal, att Ruben och Marjam inte får äta grisskött, att Victor bor hos sin gamla dagisfröken då hans mamma bor i Uganda och att hans pappas nya fru slår honom. Ett kapitel	Klasskamraternas karaktärer och livssituationer beskrivs inte.

kretsar enbart kring religion och olika trosuppfattningar.	
Moa och Mille träffar sin mormor och morfar.	Förutom syskon och föräldrar nämns inga andra släktingar.

I *Förstagluttarna* ges olika livssituationer stort utrymme. Fylking (2003:23) anser att en handling som väcker nyfikenhet skapar den största motivationen för fortsatt läsning. De utförliga beskrivningarna av människors olika förutsättningar i *Förstagluttarna* kan skapa en nyfikenhet hos eleverna och därmed leda till motivation för läsning.

Relateringsbarhet

Beroende på de enskilda elevernas bakgrund, förutsättningar och erfarenheter kan eleverna mer eller mindre relatera till de olika delarna i *Förstagluttarnas* handling.

5.2.5 Handlingskonsekvenser

Utifrån utgångspunkten handlingskonsekvenser presenteras delar av innehållet som innefattar handlingar som ger konsekvenser.

Likheter

Innehåll

Förstagluttarna och Den magiska kulan
Mille tar pengar från morfar och ångrar sig. Asta tar den magiska kulan från Bea och Cesar och ångrar sig.
Mille säger förlåt till morfar. Asta säger förlåt till sina vänner.

Relateringsbarhet

Eleverna kan relatera till att handlingar får konsekvenser eller till känslan av att göra något men sedan ångra sig. De båda huvudkaraktärerna ångrar sig och de inblandade personerna ber om ursäkt. Eleverna kan relatera till att ha gjort något som är mindre bra och behöva be om ursäkt och säga förlåt.

Skillnader

Innehåll

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Mille och morfar reder ut situationen samma dag som det inträffar.	Asta är ovän med Bea och Cesar i flera dagar innan de reder ut situationen.
Moa och Mille fuskar i matematikundervisningen och blir avslöjade. Moas svårigheter i matematik uppmärksammas och hon får extrahjälp hos specialpedagogen.	Finns ingen motsvarande händelse.

En skillnad är den tid det tar för karaktärerna att lösa de uppkomna problemen. I läromedlen är situationerna som uppstår centrala delar för innehållet. I båda berättelserna får händelserna utrymme i flera kapitel, vilket skapar motivation för fortsatt läsning. I *Förstagluttarna* uppstår ytterligare en situation där karaktärerna får ta konsekvensen, vilket kan förstärka elevernas förståelse för handlingskonsekvenser.

Relateringsbarhet

De problematiska situationer som huvudkaraktärerna hamnar i klaras upp olika snabbt. De olika berättelserna visar olika sätt att lösa konflikter. *Den magiska kulan* ger läsaren en tydligare inblick i att det inte alltid är så lätt att be om ursäkt. I *Förstagluttarna* kan eleverna relatera till att fuska eller till tanken på att fuska. De kan, förhoppningsvis, få en förståelse för att fusk leder till konsekvenser.

5.2.6 Sammanfattning - motivation

Båda läromedlen har ett innehåll som är intressant och engagerande för eleverna. Det finns mycket i innehållet som gör det möjligt för eleverna att relatera till och koppla till sin egen verklighet. De båda berättelserna innehåller många situationer där elevernas tidigare erfarenheter går att sätta i relation till handlingen och de är därmed elevnära. Dock har analysen uppmärksammat ett flertal skillnader i berättelsernas möjlighet att motivera elever. Även om de båda läromedlen är intresseväckande innehåller *Den magiska kulan* mer mystik och fantasi vilket gör den mer spännande för eleverna. Handlingen väcker ett intresse som gör att läsaren vill fortsätta läsa och ta reda på hur det går för karaktärerna. Som beskrivits ovan innehåller båda läromedlen relateringsbara delar. Dock innefattar *Förstagluttarna* fler utförliga beskrivningar av

verklighetsanpassade situationer. Samtliga elever har möjlighet att koppla handlingen till egna upplevelser vilket skapar motivation.

6 Diskussion

Studiens syfte har varit att synliggöra likheter och skillnader mellan två läromedel som är utformade för att främja en elevgrupps läsutveckling i den tidiga läsinläringen. Utifrån resultatet anser vi att båda läromedlen är väl anpassade för att fungera som hjälpmedel i den tidiga läsundervisningen. Enligt Vygotskijs teori om mediering anser vi att båda läromedlen är mycket användbara som verktyg för elevernas kognitiva utveckling (Säljö, 2010:185). Båda utgör ett stöd för läraren i undervisningen då de möjliggör läsövning på flera sätt. Det sociala samspelet, som förespråkas inom det sociokulturella perspektivet på lärande, möjliggörs av de två läromedlens utformning då båda fungerar som verktyg för diskussion och kan ge en gemensam läsupplevelse. Korsell (2007:26) framhåller att läromedel är ett hjälpmedel för att underlätta lärandet i undervisningen. Böckernas utformning gör det möjligt för eleverna att utvecklas som läsare och därmed arbeta mot målen för läsning i Lgr 11. Läsundervisningen syftar också, i ett vidare perspektiv, till att möjliggöra för eleverna att delta i samhället, då bristande läsförmåga leder till stora konsekvenser för individen (NELP, 2008). För att främja läsförmågan är en gemensam bokaktivitet den främsta faktorn (Zhang, Diamond & Powell 2015). De två läromedlen gör det möjligt för en större grupp att få en gemensam läsupplevelse då alla elever delar samma handling i läsningen. Studier visar även att gruppundervisning är ett effektivt sätt att utveckla elevers läsförmåga (Zhang, Diamond & Powell 2015).

I den här studien har Lundberg och Herrlins (2005) fem dimensioner (*God läsutveckling*) legat till grund för valet av de huvudkategorier som använts för att beskriva likheter och skillnader mellan de två läromedlen. Två av dimensionerna är fonologisk medvetenhet och ordavkodning. Då vår studie behandlar B-boken av läromedlen är det en förutsättning att de elever som läser böckerna har förstått den alfabetiska principen och därmed kan identifiera ord. Resultatet visar att de två läromedlen har ett likvärdigt lix-värde, d.v.s. är lika lättillgängliga för läsaren. Trots skillnader i antal ord, meningar och långa ord, anser vi att likheterna överväger skillnaderna och på så vis blir inte texternas läsbarhet ur de här synvinklarna avgörande faktorer för lärarens val mellan de två läromedlen.

En tredje dimension i *God läsutveckling* är flyt i läsningen. För att läsaren ska utvecklas till en säker läsare behöver orden och innehållet i boken vara bekanta för läsaren (Lundberg & Herrlin, 2005:14). Undersökningsresultatet visar en märkbar skillnad i hur händelserna i texten hänger samman. Kapitlen i *Den magiska kulan* bygger kontinuerligt på varandra och är därmed mer sammanhängande och tidigare händelser mer bekanta för läsaren. Det kan vara en fördel för läsförståelsen och relateringsmöjligheten att innehållet sedan tidigare är känt för läsaren.

Läsförståelse utgör en fjärde dimension i *God läsutveckling*. Lundberg och Herrlin (2005) betonar att elevens förväntningar och tidigare erfarenheter har stor betydelse för elevens möjlighet att förstå textens innebörd. Utifrån resultatet anser vi att innehållet i *Förstagluttarna* ger mycket goda möjligheter för samtliga elever att relatera texten till sina egna erfarenheter. Dock ser vi en risk i att innehållet inte är lika fängslande för elevernas intresse som det mer spännande innehållet i *Den magiska kulan*. Det kan kopplas till den femte dimensionen i *God läsutveckling*, läsintresse, som understryker att innehållet ska väcka ett engagemang och glädje till förmån för fortsatt läsning (Lundberg & Herrlin 2005).

De fem dimensionerna ger läraren en inblick i vad de två läromedlen erbjuder för läsundervisningen men ger inget självklart svar på frågan vilket av dem som bör väljas, då de erbjuder läsutvecklande övningar på olika sätt. Det som blir avgörande i valet är lärarens syfte med undervisningen. Är lärarens avsikt att skapa möjligheter för eleven att diskutera, reflektera och samtala om sina egna erfarenheter för att på så vis träna en djupare läsförståelse, bör valet falla på *Förstagluttarna*. *Förstagluttarna* är en verklighetsanpassad och elevnära berättelse där aktuella samhällsliga aspekter och situationer tas upp. Det ger läraren en möjlighet att erbjuda eleverna ett litterärt verklighetsanknutet innehåll som motvikt till det som eleverna ofta möter i dagens kommersiella barninriktade kulturutbud. Dock upplever vi att det finns en risk att ett sådant innehåll kan vara mindre motiverande och inte skapa ett fortsatt intresse för läsning. Fylking (2003:33) framhåller att innehållet måste väcka nyfikenhet och en lust att läsa för att skapa motivation för fortsatt läsning. Lundberg (2011:9) understryker vikten av att elever får möta texter som inrymmer spänning, glädje och mening. *Den magiska kulan* erbjuder ett innehåll med mycket spänning, magi och fantasi som vi

anser kan vara mycket motiverande och intresseväckande för eleverna. Om läraren upplever att elevgruppen behöver motiveras till fortsatt läsning bör valet falla på *Den magiska kulan*.

Studien har visat att det finns likheter och skillnader i texternas läsbarhet och i läromedlens förmåga att skapa motivation för läsning. Vid en första anblick upplevs läromedlen mycket lika varandra. För att synliggöra specifika likheter och skillnader krävs en djupare analys. Då framkommer det att läromedlen i stort sett erbjuder läsaren texter med samma läsbarhet och samma berättarperspektiv. En märkbar skillnad är hur läromedlens händelseförlopp byggs upp och sätts samman. Nikolajeva (1998:35) framhåller att ett händelseförlopp behöver en början, en mitt och ett slut för att få en tydlig uppbyggnad. Avsaknaden av ett tydligt slut i *Den magiska kulan* ställer större krav på elevernas läsförståelse. Eleverna behöver ha så mycket fantasi och egen föreställningsförmåga att de förstår de ouppklarade händelserna, d.v.s. de behöver kunna ”läsa mellan raderna”. Vi upplever att *Förstagluttarnas* utformning med en relativt fristående kapitelindelning underlättar elevernas läsförståelse, då eleverna inte behöver hålla lika mycket information i minnet under hela boken och heller inte behöver läsa mellan raderna i samma utsträckning. Ur denna aspekt blir elevgruppens läsförmåga en avgörande faktor för lärarens val av läromedel. Lundberg och Herrlin (2005:5) menar att elever i samma klass har kommit olika långt i sin läsutveckling och därför behöver arbeta med läsning på olika sätt. Läsundervisningen måste tillgodose kravet på individualisering och samtidigt erbjuda inläring i gemenskap (Lundberg, 2011:8). Den stora skillnaden mellan de två läromedlen finns i deras olika sätt att motivera elevgruppen till fortsatt läsning. Faller lärarens val på *Den magiska kulan* som läromedel kommer säkerligen en stor del av klassen engageras av det spännande och fängslande innehållet, men de elever som inte intresserar sig för mystik och fantasi riskerar att få en läsundervisning som de upplever som mindre utvecklande. Vid valet av *Förstagluttarna* som läromedel anser vi att samtliga elever kan ta till sig berättelsen och relatera till innehållet, men handlingen är mindre intresseväckande för eleverna. Således blir vår uppfattning att *Förstagluttarna* inte upplevs lika fängslande och intressant, men risken att någon elev upplever läsundervisningen *helt* ointressant är mindre då någon del av det varierande innehållet passar samtliga elever på något vis.

7 Fortsatt forskning

Vid fortsatt forskning vore det lämpligt att inkludera läromedlens A- och C-böcker i analysen för att få en vidare inblick i de två läromedlens likheter och skillnader. Det skulle också ge möjlighet att synliggöra skillnaden i svårighetsgrad mellan de olika böcker som ingår i läromedlen. En intressant studie skulle vara att använda samma metod som i den här studien på A-böckerna eller C-böckerna för att se om det ger samma resultat. Ytterligare en möjlig undersökning är att analysera de tillhörande arbetsböckerna för att få en helhetsbild av de båda undervisningsmaterialen.

Referenser

- Annell, Birgitta, Håkansson, Gunilla & Lundberg, Ingvar (1999). *Förstagluttarna 1. Lärarhandledning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Björnsson, Carl-Hugo (1968). *Läsbarhet*. Stockholm: Liber.
- Ekvall, Ulla (2015). Berättarperspektiv i elevers noveller. I Svensson, Gudrun & Lindgren, Maria (red.). *Skrivande i skolan*. Malmö: Gleerup.
- Felth Sjölund, Ingela & Hed Andersson, Pia (2011). *Den magiska kulan. 1, Lärarhandledning*. Stockholm: Natur & kultur.
- Fylking, Eva (2003). Om läs och skrivutveckling. I Ahlén, Birgitta & Norberg, Inger (red.). *Läslust och lättläst: att förebygga och reparera lässvårigheter och bevara läslusten*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Korsell, Ingela (2007). *Läromedel: det fria valet? : om lärares användning av läromedel*. Stockholm: Liber.
- Körling, Anne-Marie (2003). Läsning från början. I Ahlén, Birgitta & Norberg, Inger (red.). *Läslust och lättläst: att förebygga och reparera lässvårigheter och bevara läslusten*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Lgr 11. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. (2011). Stockholm: Skolverket.
- Lgr 80. Sverige. Skolöverstyrelsen. (1980). *Läroplan för grundskolan. Allmän del : mål och riktlinjer, kursplaner, timplaner*. Stockholm: LiberLäromedel/Utbildningsförl.
- Liberg, Caroline (2006). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpo 94. *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94 : Lpf 94*. (1994). Stockholm: Utbildningsdep.
- Lundberg, Ingvar (2006). *Alla kan lära sig läsa och skriva*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lundberg, Ingvar (2007). *Bornholmsmodellen: vägen till läsning : språklekar i förskoleklass*. Stockholm: Natur & kultur.
- Lundberg, Ingvar (2010). *Läsningens psykologi och pedagogik*. Stockholm: Natur & kultur.
- Lundberg, Ingvar (2011). Att knäcka skriftens hemliga kod. I Felth Sjölund, Ingela, Andersson, Pia, Lundberg, Ingvar & Wänblad, Mats. *Den magiska kulan. 1, Lärarhandledning*. Stockholm: Natur & kultur.

- Lundberg, Ingvar & Herrlin, Katarina (2005). *God läsutveckling: kartläggning och övningar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lundgren, Ulf P. (red.) (1996). *Pedagogisk uppslagsbok: från A till Ö utan pekpinnar*. Stockholm: Lärarförb.
- NELP (2008). National Early Literacy Panel (2008). *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. Washington, DC: National Institute for Literacy.
- Nikolajeva, Maria (1998). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.
- Reichenberg, Monica & Lundberg, Ingvar (2009) Varför bör det finnas lättlästa texter? *Specialpedagogisk tidskrift – att undervisa*. Nummer 5 2009. Svenska förbundet för special pedagogik.
- Skolverket (1994). *Bra läsning och skrivning*. Stockholm: Statens skolverk.
- Stensson, Britta (2006). *Mellan raderna: strategier för en tolkande läsundervisning*. Göteborg: Daidalos.
- Säljö, Roger (2010). Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.) *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. Stockholm: Natur & kultur.
- Taube, Karin (2007). *Läsinlärning och självförtroende: psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Watt Boolsen, Merete (2007). *Kvalitativa analyser: forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerup.
- Wibeck, Victoria (2011). Med fokus på interaktion – att fånga samspelet mellan deltagare, idéer och argument i fokusgruppsstudier. I Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.). *Många möjliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Zhang, Chenyi, Diamond E, Karen & Powell R, Douglas (2015). Examining the Content of Head Start Teachers' Literacy Instruction Within Two Activity Contexts During Large-Group Circle Time. *Journal of Research in Childhood Education*, 29: 323–337.
- Analyserat material**
- Nilsson, Moni (red.) (1999). Kom och läs!. *Förstagluttarna, B*. Stockholm: Natur och kultur.
- Wänblad, Mats (2011). *Den magiska kulan, B*, Läsebok / Mats Wänblad ; teckningar: Catharina Nygård Holgersson. Stockholm: Natur & kultur.

Bilagor

Bilaga A Kriterier för ord

Ord som *inte* räknades:

- ord på omslaget
- ord i innehållsförteckningen
- ord i rubriker
- ord i bilder
- ord i pratbubblor
- ord i kapitelindelningen

Ord som räknades som *ett* ord:

- ord med bindestreck (Björnsson, 1968:68)

Exempel:

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Sid 52. <u>Grin-Gurra</u> började gråta för hans långa ljus hade gått av.	Sid 39. Från och med nu heter vi <u>ABC-klubben</u> .
Sid 67. <u>He-he-hem</u> , grät Mille.	Sid 66. Och så sjunger vi, <u>en-två-tre!</u>

- ord med interpunktionstecken (Björnsson, 1968:68)

Exempel:

Den magiska kulan
Sid 40. ”Imse vimse spindel” med bara <u>i:n</u> .

- ord som benämner klassnamn

Exempel:

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Sid 116. Det var bara Måns och Joel i <u>6 b</u> , som Moa fortfarande var lite rädd för.	Sid 23. -Är det här klass <u>1b</u> ?

- ord som utgjordes av enskilda bokstäver

Exempel:

Den magiska kulan
Sid 86. Hon letade efter saker med <u>F</u> .

- ord som innefattade förkortningar

Exempel:

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Sid 54. Han hade sett svältande barn på <u>TV</u> .	Sid 42. Bea skulle vinna <u>VM</u> i fotboll.

Bilaga B Kriterier för meningar

Kriterier för en mening:

- Meningen ska börja med stor bokstav (Björnsson, 1968:68).
- Meningen ska avslutas med antingen punkt, frågetecken eller utropstecken.

Meningar som *inte* räknades:

- meningar på omslaget
- meningar i innehållsförteckningen
- meningar i rubriker
- meningar i bildtexter
- meningar i pratbubblor

Meningar som räknades som *en* mening:

- meningar med skiljetecken som följs av en liten bokstav (Björnsson 1968:68).

Exempel:

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Sid 74. Vänta! skrek han efter Danne och Anton.	Sid 74. Hur gick det med den otäcka läraren? sa damen.

- meningar som förlängs av kolontecken, kommatecken eller tankstreck (Björnsson:1968:68).

Exempel:

Förstagluttarna	Den magiska kulan
Sid 65. Någon svarade: – Sven...	Sid 40. Så här: Imsi vimsi spindil, klittri ippfir trin.
Sid 86. Hon kunde bara tänka på allt annat hon ville göra – som att leka eller se på TV.	Sid 96. Huset var helt tomt – nästan.

Bilaga C Kriterier för långa ord

Kriterier för vad som räknades som ett långt ord:

- Ord som innehåller *fler* än 6 bokstäver (Björnsson:1968:66).
- Endast bokstäver räknades, inte skiljetecken som exempelvis bindestreck.

Långa ord som *inte* räknades:

- långa ord på omslaget
- långa ord i innehållsförteckningen
- långa ord i rubriker
- långa ord i bilder
- långa ord i pratbubblor
- långa ord i kapitelbeskrivningen